FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT CARL OTTO LENZ
fremsat den 6. juli 1995 *

A — Indledende bemærkninger

1. Albert Merckx og Patrick Neuhuys var ansat i selskabet Anfo Motors SA (herefter »Anfo Motors«) som bilsælgere. Siden 1985 havde Anfo Motors været autoriseret forhandler for Ford Motors Company Belgium SA (herefter »Ford«) med henblik på salget af automobiler inden for et bestemt geografisk område i Bruxelles-området. Ford var endvidere hovedaktionær i Anfo Motors.

2. Ved skrivelser af 8. oktober 1987 meddelte Anfo Motors Merckx og Neuhuys, at selskabet indstillede sin virksomhed fra den 31. december 1987, og at Ford med virkning fra den 1. november 1987 i det område, som Anfo Motors hidtil havde dækket [1], ville samarbejde med en uafhængig forhandler, Novarobel SA (herefter »Novarobel«).

I skrivelserne anførte Anfo Motors endvidere følgende:

»Under vore drøftelser har Novarobel indvilget i at overtage en række bestemte aktiviteter. Den kollektive overenskomst nr. 32a finder anvendelse på de arbejdstagere, der varetager disse aktiviteter. I overensstemmelse med overenskomsten vil disse arbejdstagere derfor overgå til Novarobel med virkning fra den 1. november 1987.

Fra dette tidspunkt overgår De til Novarobel med opretholdelse af Deres opgaver, ligesom De bevarer Deres anciennitet og alle andre rettigheder i henhold til Deres arbejdskontrakt.«

3. Som det fremgår af forelæggelsesdommene, gennemfører den kollektive overenskomst nr. 32a Rådets direktiv 77/187/EØF af 14. februar 1977 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varetagelse af arbejdstagernes rettigheder i forbindelse med overførsel af virksomheder, bedrifter eller dele af bedrifter [2] (herefter »direktivet«) i belgisk ret.

* Originalsprog: tysk.

1 — Som det fremgår af sagen, drejer det sig om en række kommuner i Bruxelles-området.

2 — EFT L 61, s. 26.

4. Ved skrivelser af 27. oktober 1987 meddelte Merckx og Neuhuys Anfo Motors, at de afviste at overgå til ansættelse i Novarobel. De gjorde i skrivelserne gældende, at Anfo Motors ikke kunne pålægge dem »at arbejde for et andet firma, på et andet sted, under andre arbejdsvilkår og uden nogen form for garanti hvad angår opretholdelse af kundekreds og omsætning«. Merckx og Neuhuys var af den opfattelse, at Anfo Motors' beslutning var udtryk for en ensidig ophævelse af deres arbejdskontrakter, og forlangte at få udbetalt godtgørelser i anledning af opsigelse tillige med andre beløb i anden anledning.

5. Ved skrivelser af 30. oktober og 2. november 1987 fastholdt Anfo Motors sin opfattelse, hvorefter Merckx og Neuhuys med virkning fra den 1. november 1987 skulle arbejde for Novarobel »under opretholdelse af samtlige rettigheder og fordele erhvervet hos Anfo Motors«. Selskabet fremhævede, at det i en periode på to år stod inde for, at Novarobel opfyldte de pågældende forpligtelser. Anfo Motors anførte endvidere, at de faglige organisationer den 30. oktober 1987 havde underskrevet en kollektiv overenskomst, hvorved de anerkendte retmæssigheden af anvendelsen af den kollektive overenskomst nr. 32a og dermed overførselernes gyldighed.

6. Merckx og Neuhuys nægtede at arbejde for Novarobel og anlagde sag ved Tribunal du travail de Bruxelles, hvorunder de bl.a. nedlagde påstand om skadeserstatning. Sagerne var oprindelig anlagt mod Anfo Motors, indtil Ford indtrådte i sagen som retssuccessor for Anfo Motors, idet dette selskab i mellemtiden var trådt i likvidation. Ved domme af 20. juli 1990 blev der truffet afgørelse om, at Merckx og Neuhuys ikke kunne få medhold, hvorefter Merckx og Neuhuys appellerede til Cour du travail de Bruxelles.

7. Cour du travail de Bruxelles er af den opfattelse, at det for at kunne træffe afgørelse i sagerne er nødvendigt at indhente en præjudiciel afgørelse fra Domstolen. I forelæggelsesdommene har retten bemærket, at retten til at forhandle Ford-automobiler i det pågældende område med virkning fra den 15. oktober 1987 blev overdraget til Novarobel. Det fremgår af, hvad den forelæggende retsinstans har lagt til grund, at Anfo Motors afskedigede mere end tre fjerdedele af sit personale, således at selskabet ved slutningen af oktober kun beskæftigede tre mekanikere, en salgsdirektør, fem sælgere, en lagerforvalter, to lagerarbejdere, en »styringsmedarbejder« og en ansat, der beskæftigede sig med levering af køretøjer. De øvrige af Anfo Motors' medarbejdere (herunder Merckx og Neuhuys) var blevet opfordret til at arbejde for Novarobel med virkning fra begyndelsen af november 1987.

8. Den forelæggende retsinstans har endvidere henvist til en som »aftale og garantitilsagn« betegnet aftale af 15. oktober 1987 mellem Ford og Novarobel, som Ford fremlagde for retten. Det hedder bl.a. heri: »Ford har besluttet at indstille sit datterselskab Anfo Motors' virksomhed ... og at overdrage dette selskabs forhandlerrettigheder til selskabet Novarobel med virkning fra den 15. oktober 1987. Novarobel er indstillet på at overtage visse af Anfo Motors' aktiviteter i

overensstemmelse med den kollektive overenskomst nr. 32a under forudsætning af, at Ford giver garantitilsagn ...«. Den forelæggende retsinstans har dog lagt til grund, at det var Anfo Motors selv, der besluttede at indstille sin virksomhed.

9. Ifølge den forelæggende retsinstans ses det ikke, hvilke aktiver Anfo Motors skulle have overført til Novarobel. Retten har bemærket, at det endog ikke er blevet godtgjort, at Anfo Motors overdrog sit kundekartotek.

10. Cour du travail de Bruxelles har herefter i begge hovedsager anmodet Domstolen om præjudicielt at besvare følgende spørgsmål:

»Foreligger der en virksomhedsoverførsel i den i direktiv 77/187 af 14. februar 1977 forudsatte betydning, når et selskab, der har besluttet at indstille sin virksomhed pr. 31. december 1987 og har afskediget størstedelen af sit personale, således at kun 14 personer ud af mere end 60 fortsat er ansat, træffer bestemmelse om, at de 14 personer med opretholdelse af deres erhvervede rettigheder med virkning fra den 1. november 1987 skal arbejde for et selskab, med hvilket det ikke har indgået nogen aftale, men som fra den 15. oktober 1987 har været indehaver af den forhandlerret, som tidligere tilhørte det ophørende selskab, og dette ikke har overdraget nogen af sine økonomiske aktiver til det andet selskab?«

B — Drøftelse

11. Den forelæggende retsinstans ønsker det spørgsmål afgjort, om der konkret under de i det præjudicielle spørgsmål nævnte omstændigheder foreligger en virksomhedsoverførsel i den i direktivet forudsatte betydning. I henhold til direktivets artikel 1, stk. 1, finder direktivet »anvendelse på overførsel af virksomheder, bedrifter eller dele af bedrifter til en anden indehaver som følge af overdragelse eller fusion«. Ifølge direktivets artikel 3, stk. 1, overgår overdragerens rettigheder og forpligtelser i henhold til en arbejdskontrakt eller et arbejdsforhold, som bestod på tidspunktet for overførselen, i så fald til erhververen. Det fremgår af forelæggelsesdommene, at den nationale retsinstans er i tvivl om, hvorvidt direktivet finder anvendelse, hvilket navnlig skyldes to forhold. For det første er Cour du travail de Bruxelles i tvivl om, hvorvidt der overhovedet foreligger en *virksomhedsoverførsel*. For det andet er retten i tvivl om, hvorvidt en sådan overførsel i givet fald må anses for at være en følge af en *overdragelse* i direktivets forstand.

Begrebet overførsel af virksomhed

12. Merckx og Neuhuys har gjort gældende, at der i sagen ikke er sket en overførsel af en virksomhed, bedrift eller del af bedrift. En sådan overførsel forudsætter, at den pågældende virksomhed, i hvert fald delvis, har bevaret sin struktur eller organisation. Anfo Motors har imidlertid indstillet sin virksom-

hed og afskediget størstedelen af sine medarbejdere. Hvad der var tilbage af virksomheden, blev afviklet. Der var herved ikke tale om en overførsel af en virksomhed, men om en likvidation. Denne fandt sted uafhængigt af forhandleraftalen mellem Ford og Novarobel. Det er herved uden betydning, at Novarobel driver den samme virksomhed som den, Anfo Motors tidligere drev, idet det er åbenbart, at alle Ford-forhandleres virksomhed ligner hinanden. Endvidere er end ikke firmanavnet blevet overdraget til den nye forhandler.

13. Alle de øvrige procesdeltagere under retsforhandlingerne for Domstolen — Ford, Det Forenede Kongerige og Kommissionen — er af en anden opfattelse. Disse procesdeltagere gør gældende, at der uanset de af den forelæggende retsinstans nævnte omstændigheder foreligger eller i det mindste vil kunne foreligge en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning. Jeg deler denne opfattelse.

14. Ved fortolkningen af direktivets bestemmelser må der tages udgangspunkt i målsætningerne med disse. Som det fremgår af betragtningerne til direktivet, er formålet med dette en »beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af ny indehaver«, og at fremme en tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger på området »på et stadigt stigende niveau i henhold til artikel 117 i traktaten«, der tilsigter at fremme en forbedring af arbejdernes leve- og arbejdsvilkår [3]. Domstolen har fastslået, at direktivet i overensstemmelse hermed har til formål »at sikre, at arbejdstagernes rettigheder opretholdes *i videst muligt omfang*, når virksomheden skifter indehaver, idet arbejdstagerne ifølge direktivet kan forblive ansat i virksomheden under den nye indehaver på de vilkår, der var aftalt med overdrageren« [4].

15. For at tilgodese hensynet til en beskyttelse af arbejdstagerne må der herefter anlægges en vid fortolkning af begrebet »overførsel af virksomheder, bedrifter eller dele af bedrifter«. Dette gælder også i denne sag. Der er dog det særlige i denne, at de pågældende arbejdstagere netop ikke gør gældende, at der foreligger en overførsel i direktivets forstand, idet de bestrider, at der er sket en sådan overførsel. Hvorledes direktivet skal fortolkes, kan dog ikke bero på de pågældende umiddelbart berørte arbejdstageres ønsker, idet fortolkningen må følge almengyldige principper.

16. Dette udgangspunkt er fuldt foreneligt med hensynet til interesserne hos de arbejdstagere, der ikke ønsker at arbejde for erhververen af den virksomhed, i hvilken de pågældende hidtil har været ansat. Domstolen har således allerede fastslået, at direktivet ikke »hindrer en arbejdstager i at rejse indsigelse mod overførselen af hans arbejdskontrakt eller arbejdsforhold og dermed give afkald på den beskyttelse, direktivet yder ham«. Noget sådant ville tilsidesætte arbejdstagerens fundamentale rettigheder, »idet denne skal

3 — Anden og femte betragtning til direktivet.

4 — Dom af 17.12.1987, sag 287/86, Ny Mølle Kro, Sml. s. 5465, præmis 12, min fremhævelse.

være frit stillet ved valget af sin arbejdsgiver og ikke kan forpligtes til at arbejde for en arbejdsgiver, han ikke selv har valgt« [5].

Der må gives Det Forenede Kongerige medhold i, at Merckx og Neuhuys i sagen måske i virkeligheden har gjort brug af denne ret til at rejse indsigelse. Til støtte herfor taler navnlig indholdet af de skrivelser, som Merckx og Neuhuys den 27. oktober 1987 fremsendte til Anfo Motors [6]. Det henhører selvsagt under den forelæggende retsinstans at træffe afgørelse om dette spørgsmål. Retten skal ved sin prøvelse herved tage hensyn til, at direktivet ikke opstiller nogen forpligtelse for medlemsstaterne til at foreskrive, at arbejdskontrakten eller arbejdsforholdet med overdrageren opretholdes i tilfælde, hvor arbejdstageren beslutter sig til ikke at videreføre arbejdskontrakten eller arbejdsforholdet med erhververen. Medlemsstaterne kan bestemme, at arbejdskontrakten eller arbejdsforholdet i en sådan situation vedbliver at bestå med overdrageren. Medlemsstaterne kan imidlertid også foreskrive, at arbejdskontrakten eller arbejdsforholdet i dette tilfælde skal anses for opsagt enten af arbejdstageren eller af arbejdsgiveren [7].

17. Ifølge Domstolens praksis er det afgørende ved vurderingen af, om der foreligger en overførsel i direktivets forstand, »om den pågældende økonomiske enhed har bevaret sin identitet«, hvilket »navnlig må lægges til grund, såfremt den nye indehaver rent faktisk fortsætter eller genoptager driften i form af de samme eller tilsvarende økonomiske aktiviteter« [8]. Ved bestemmelsen af, om denne betingelse er opfyldt, skal der ifølge Domstolens faste praksis

»tages hensyn til samtlige omstændigheder omkring afhændelsen, herunder hvilken form for virksomhed eller bedrift der er tale om, hvorvidt der er sket en overtagelse af de fysiske aktiver som f.eks. bygninger og løsøre, værdien af de immaterielle aktiver på tidspunktet for overdragelsen, hvorvidt den nye indehaver overtager størstedelen af arbejdsstyrken, om kundekredsen overtages, samt i hvor høj grad de økonomiske aktiviteter før og efter overdragelsen er de samme, og hvor længe virksomhedens drift eventuelt har været indstillet. Det bemærkes dog i denne forbindelse, at alle disse omstændigheder kun kan indgå som enkelte elementer i

5 — Dom af 16.12.1992, forenede sager C-132/91, C-138/91 og C-139/91, Katsikas m.fl., Sml. I, s. 6577, præmis 32 og 33.

6 — Jf. ovenfor, punkt 4.

7 — Jf. dommen i sagen Katsikas m.fl., a.st., ovenfor, note 5, præmis 35 og 36. Under den mundtlige forhandling for Domstolen har Kommissionen redegjort for, hvad belgisk lovgivning i et sådant tilfælde indeholder bestemmelse om. For fuldstændighedens skyld bemærker jeg, at Domstolen i dommen af 5.5.1988, forenede sager 144/87 og 145/87, Berg og Busschers, Sml. s. 2559, har givet udtryk for betragtninger, hvoraf det synes at kunne fremgå, at direktivet *ikke* tillægger arbejdstagerne ret til at rejse indsigelse mod en overførsel af deres arbejdskontrakt eller arbejdsforhold, a.st., præmis 14. Det fremgår af den af Kommissionen i sagen Katsikas m.fl. forfægtede opfattelse, således som der er redegjort for denne i retsmøderapporten, Sml. 1992 I, s. 6582 f., at en sådan fortolkning ikke ganske kan udelukkes. Det henhører i givet fald under den forelæggende retsinstans at fastlægge, hvorvidt der med henblik på afgørelsen af hovedsagerne bør drages konsekvenser af den usikkerhed, der dermed måtte være knyttet til retstilstanden, idet denne under alle omstændigheder må anses for fjernet ved dommen i sagen Katsikas m.fl.

8 — Dom af 18.3.1986, sag 24/85, Spijkers, Sml. s. 1119, præmis 11 og 12. Jf. i samme retning dommen i sagen Ny Mølle Kro, ovenfor, note 4, præmis 18, dom af 15.6.1988, sag 101/87, Bork International m.fl., Sml. s. 3057, præmis 14, dom af 19.5.1992, sag C-29/91, Redmond Stichting, Sml. I, s. 3189, præmis 23, dom af 12.11.1992, sag C-209/91, Watson Rask og Christensen, Sml. I, s. 5755, præmis 19, og dom af 14.4.1994, sag C-392/92, Schmidt, Sml. I, s. 1311, præmis 17. I Kommissionens forslag af 8.9.1994 til et direktiv, der skal træde i stedet for direktiv 77/187 (EFT C 274, s. 10), er begrebet overførsel i direktivet i overensstemmelse hermed fastlagt i artikel 1, stk. 1, andet afsnit, som »overførsel af en økonomisk enhed, der bevarer sin identitet«.

den samlede bedømmelse, der skal foretages, og at de derfor ikke kan vurderes isoleret« [9].

18. Det fremgår endvidere af Domstolens praksis, at den vurdering med hensyn til de faktiske omstændigheder, der er nødvendig for at afgøre, om der foreligger en overførsel i den nævnte forstand, henhører under den nationale retsinstans, som herved skal basere sig på de omtalte fortolkningskriterier [10]. Dette er på sin plads, da det er den forelæggende retsinstans, der bedst kan bedømme, hvilken betydning der skal tillægges de pågældende faktiske omstændigheder [11]. Domstolen synes i første omgang ikke at have været af denne opfattelse, jf. herved dommen i Schmidt-sagen, i hvilken Domstolen udtalte, at »en situation som den i forelæggelseskendelsen beskrevne« er omfattet af direktivets anvendelsesområde [12]. Jeg mener dog, at selv om Domstolen måske i undtagelsestilfælde vil kunne fremkomme med sådanne udtalelser, bør den samlede bedømmelse af omstændighederne i en konkret sag dog i almindelighed henhøre under den nationale retsinstans [13]. Dette gælder navnlig, såfremt den nationale retsinstans (som her) endnu ikke har haft lejlighed eller grund til at tage stilling til samtlige faktiske omstændigheder i den konkrete sag.

19. Domstolen bør herefter i sagen indskrænke sig til at klargøre det mere generelle spørgsmål, om der under de omstændigheder, som den forelæggende retsinstans har beskrevet, vil *kunne* foreligge en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning. Efter min opfattelse bør dette spørgsmål besvares bekræftende. Ingen af de omstændigheder, som den forelæggende retsinstans har henvist til, kan således antages at udelukke, at direktivet finder anvendelse.

20. Den omstændighed, at Anfo Motors indstillede sin virksomhed den 31. december 1987 og senere trådte i likvidation, kan herved kun tillægges ringe betydning. I tilfælde af overførsel i den i direktivet forudsatte betydning kan den oprindelige indehaver af den pågældende virksomhed, bedrift eller del af en bedrift altid træffe beslutning om en fuldstændig og definitiv indstilling af sine aktiviteter. En sådan beslutning kan selvsagt træffes før overførselen og med henblik på denne. Dette er efter al sandsynlighed, hvad der er sket her, således som det allerede fremgår af de nævnte skrivelser fra Anfo Motors til Merckx og Neuhuys [14]. Som det fremgår af retspraksis, finder direktivet dog ikke anvendelse, når der er tale om overførsel af en virksomhed, som er blevet erklæret konkurs [15]. Dette er imidlertid ikke tilfældet her.

21. Der må derimod tillægges det forhold vægt, at Anfo Motors afskedigede størstede-

9 — Dommen i Spijkers-sagen, jf. ovenfor, note 8, præmis 13. Jf. i samme retning de tidligere nævnte domme i sagerne Redmond Stichting, præmis 24, og Watson Rask og Christensen, præmis 20. Jf. ligeledes de tidligere nævnte domme i sagerne Ny Mølle Kro, præmis 19, og Bork International m.fl., præmis 15.

10 — Dommen i Spijkers-sagen, a.st., præmis 14. Jf. i samme retning de tidligere nævnte domme i sagerne Ny Mølle Kro, præmis 21, Bork International m.fl., præmis 19, og Redmond Stichting, præmis 25.

11 — Jf. herved med rette generaladvokat Van Gerven i dennes forslag til afgørelse ad dommen i sagen Watson Rask og Christensen, a.st., Sml. 1992 I, s. 5766, og navnlig s. 5769.

12 — Jf. ovenfor, note 8, præmis 20.

13 — Generaladvokat Van Gerven har ligeledes udtalt sig i denne retning i sit forslag til afgørelse ad dommen i Schmidt-sagen, jf. ovenfor, Sml. 1994 I, s. 1313, og navnlig s. 1319.

14 — Jf. ovenfor, punkt 2 og 5.

15 — Dom af 7.2.1985, sag 186/83, Botzen m.fl., Sml. s. 519.

len af sit personale, således at kun 14 personer ud af mere end 60 fortsat var ansat, hvorefter de pågældende blev anmodet om at overgå til Novarobel. Den omstændighed, at kun en fjerdedel af Anfo Motors' personale således skulle overtages af den nye forhandler, udelukker ikke på nogen måde, at der skete en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning. Flere af procesdeltagerne under retsforhandlingerne for Domstolen har herved med rette henvist til direktivets artikel 4, stk. 1. I henhold til denne bestemmelse giver en overførsel ikke i sig selv overdrageren eller erhververen nogen begrundelse for at foretage afskedigelser. Det hedder dog samtidig, at bestemmelsen ikke er til hinder for, »at der kan ske afskedigelser af økonomiske, tekniske eller organisatoriske årsager, der medfører beskæftigelsesmæssige ændringer«.

Jeg bemærker, at Domstolen i sagen Bork International m.fl. allerede har skullet tage stilling til omstændigheder, der i denne henseende ligner de foreliggende. I sagen Bork International m.fl. havde den tidligere indehaver af den pågældende virksomhed afskediget samtlige ansatte i denne. Virksomheden blev til slut overdraget til en tredjemand, der genansatte lidt over halvdelen af det personale, der tidligere havde været ansat i virksomheden [16]. Domstolen fastslog i sagen, at der var sket en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning, for så vidt den pågældende virksomhed havde bevaret sin identitet [17].

Det afgørende spørgsmål er således, om det fremgår af en samlet vurdering af samtlige omstændigheder i sagen, at den pågældende virksomhed har bevaret sin identitet. Det forhold, at den tidligere indehaver af virksomheden afskedigede en stor del af personalet, og kun de resterende medarbejdere skulle overtages af den nye forhandler, er herefter i denne henseende et vigtigt forhold, men ved vurderingen ikke i sig selv afgørende.

22. Dette gælder også den omstændighed, at Anfo Motors — således som det må antages at fremgå af forelæggelsesdommene — ikke har overdraget nogen økonomiske aktiver til Novarobel. Denne omstændighed udelukker heller ikke, at der er tale om en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning. Domstolen har herved med rette i dommen i Schmidt-sagen udtalt:

»Den omstændighed, at Domstolens praksis nævner overdragelse af aktiver blandt de forskellige kriterier, som den nationale domstol skal lægge til grund ved en samlet vurdering af en kompliceret transaktion med henblik på at bedømme, om der foreligger overførsel af en virksomhed, tillader ikke den slutning, at der ikke kan foreligge nogen overførsel, når disse elementer ikke er til stede« [18].

16 — Dommen i sagen Bork International m.fl., jf. ovenfor, note 8, præmis 3 og 4.

17 — A.st., præmis 20.

18 — Jf. ovenfor, note 8, præmis 16.

23. Hvad angår de forhold, der skal tages i betragtning, må der selvsagt også ske en inddragelse af den omstændighed, at Novarobel nu er indehaver af den Ford-forhandlerret, der tidligere tilhørte Anfo Motors, og at Novarobel udøver virksomhed som forhandler i det område, som Anfo Motors tidligere dækkede. Det er naturligvis rigtigt, når Merckx og Neuhuys gør gældende, at enhver forhandler af en bestemt producents produkter udøver lignende virksomhed. Det ville være absurd at gå ud fra, at der foreligger en overførsel i direktivets forstand, blot fordi en producent beslutter sig til at indstille samarbejdet med en forhandler og til at overdrage retten til at forhandle de pågældende køretøjer i det pågældende område til et andet selskab. Men det er ikke det, der er tale om her. Spørgsmålet er derimod, om der kan ske en inddragelse af den nævnte omstændighed i forbindelse med vurderingen af, om der er sket en overførsel som omhandlet. Der må svares bekræftende herpå, for så vidt spørgsmålet om, »i hvor høj grad de økonomiske aktiviteter før og efter overdragelsen er de samme«, er et af de forhold, der må lægges vægt på ved afgørelsen på dette punkt [19].

24. Det må herefter sammenfattende fastslås, at der også kan foreligge en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning under de af den forelæggende retsinstans beskrevne omstændigheder. Det er en forudsætning herfor, at den pågældende enhed har bevaret sin identitet. Om dette er tilfældet, må den forelæggende retsinstans afgøre på grundlag af de af Domstolen afstukne kriterier.

19 — Jf. de ovenfor i punkt 17 citerede bemærkninger fra Domstolen.

25. Selv om den endelige vurdering af omstændighederne i sagen således henhører under den nationale retsinstans' kompetence, vil jeg dog fremkomme med nogle supplerende betragtninger i forhold til mine tidligere bemærkninger, som i højere grad har været af abstrakt karakter, idet disse supplerende betragtninger har form af mere konkrete bemærkninger, som vil kunne være nyttige for Cour du travail de Bruxelles.

26. Efter min opfattelse er det i virkeligheden nærliggende at antage, at der i sagen foreligger en overførsel. Ford har under retsforhandlingerne for Domstolen oplyst, at den nye Ford-forhandler har videreført Anfo Motors' virksomhed i det pågældende område, og at selskabet har ansat det resterende personale i Anfo Motors og overtaget dette selskabs kundekreds. Det kan på dette grundlag antages, at den pågældende enhed har bevaret sin identitet efter de i Domstolens praksis fastlagte kriterier. Noget sådant forekommer sandsynligt. Som jeg allerede har nævnt, finder den forelæggende retsinstans det ikke godtgjort, at Anfo Motors har overdraget sit kundekartotek til Novarobel. Ford og Kommissionen har dog på dette punkt henvist til en standardskrivelse, som Anfo Motors ifølge det af disse procesdeltagere oplyste den 5. oktober 1987 udsendte til sine kunder. I skrivelsen anbefalede Anfo Motors sine kunder Novarobel, der ville tage over som forhandler, idet Anfo Motors henledte kundernes opmærksomhed på, at de hos efterfølgeren ville møde »mange kendte ansigter«. Denne skrivelse må anses for et vigtigt holdepunkt for, at der er sket en overførsel. Men en konstatering heraf henhører selvsagt udelukkende under den forelæggende retsinstans' kompetence.

Når henses til den af de pågældende selskaber udøvede form for virksomhed, kan den manglende overdragelse af økonomiske aktiver endvidere ikke tillægges særlig betydning i sagen. Den form for virksomhed, som en autoriseret forhandler udøver, er ikke karakteriseret ved eller afhængig af driftsmidlerne, således som dette f.eks. kan være tilfældet for så vidt angår industrielle fremstillingsvirksomheder. Det er i almindelighed personalets erfaring og knowhow, der er de særligt vigtige faktorer for en sådan forhandlers succes. Den omstændighed, at en anden virksomhed har overtaget en — selv meget lille — del af personalet, samt de anvendte kriterier for udvælgelse af denne del af personalet er derfor forhold, som må tillægges særlig vægt i sagen med henblik på fastlæggelsen af, om der er sket en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning. Det må efter min opfattelse ligeledes tillægges meget stor vægt, at Novarobel ikke alene overtog en del af Anfo Motors' personale, men også dette selskabs forhandlerret. Dette indebærer, at den nye forhandler nu i det samme område udøver den samme virksomhed som den, der tidligere blev udøvet af Anfo Motors. Samtlige de nævnte forhold taler således klart for, at der består en kontinuitet i den i direktivet forudsatte betydning.

27. Jeg vil dog bemærke, at jeg deler den opfattelse, som generaladvokat Van Gerven gav udtryk for i sit forslag til afgørelse i sagen Christel Schmidt, og hvorefter Domstolen i forbindelse med direktivets begreber »virksomhed«, »bedrift« og »del af en bedrift« anerkender et underliggende begreb, nemlig begrebet »økonomisk enhed«, der »forudsætter en enhed med et minimum af *organisatorisk selvstændighed*« [20]. Denne betingelse vil udmærket kunne være opfyldt her. Som anført har Novarobel overtaget en række af Anfo Motors' opgaver og varetager nu salget af Ford-køretøjer i det samme område som det, Anfo Motors tidligere dækkede. Novarobel benytter herved den forhandlerret, som tidligere tilhørte Anfo Motors, og beskæftiger en del af dette selskabs personale. Der er ikke i sagen tale om en så usædvanlig situation som i Schmidtsagen [21].

28. Under den mundtlige forhandling for Domstolen har Merckx og Neuhuys' advokat henvist til yderligere omstændigheder, hvoraf det ifølge advokaten fremgår, at der ikke foreligger nogen overførsel i den i direktivet forudsatte betydning. Advokaten anførte navnlig, at Novarobel's forretningssteder for nogles vedkommende er beliggende i andre kvarterer i Bruxelles end dem, fra hvilke Anfo Motors drev virksomhed. Det henhører under den nationale retsinstans i givet fald nærmere at undersøge og vurdere de nævnte omstændigheder som led i den samlede bedømmelse, som retten skal foretage.

29. Kun for fuldstændighedens skyld bemærker jeg, at det med henblik på at træffe afgørelse om det relevante spørgsmål i sagen efter min opfattelse må tillægges særlig vægt,

20 — Sml. 1994 I, s. 1313, og navnlig s. 1319. Jf. i tilsvarende retning generaladvokat Cosmas' forslag til afgørelse af 10.5.1995 ad dom af 19.9.1995, sag C-48/94, Rygaard, Sml. I, s. 2745, punkt 16 (»en vis uafhængig karakter«).

21 — I denne sag var der som bekendt spørgsmål om en kvinde, der udførte rengøringsarbejde i en pengeinstitutfilial, idet pengeinstituttet senere overdrog denne opgave til et rengøringsfirma.

at de pågældende faglige organisationer har oplyst, at de er gået ud fra, at der var tale om en overførsel i den i (på direktivet baserede) nationale lovgivning forudsatte betydning. Dette viser, at disse faglige organisationer har en opfattelse af forholdene, der svarer til den, jeg har redegjort for. Det er endelig uden betydning, at Novarobel ikke har overtaget Anfo Motors' firmanavn, idet dette ikke er nogen forudsætning for, at der er sket en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning.

Begrebet overdragelse

30. Merckx og Neuhuys har gjort gældende, at der ikke foreligger en overdragelse i den i direktivet forudsatte betydning, idet der ikke blev indgået nogen aftale mellem Anfo Motors og Novarobel. Såvel Ford som Kommissionen og Det Forenede Kongerige har heroverfor, med rette, gjort gældende, at denne omstændighed ikke er til hinder for, at direktivet finder anvendelse.

31. Som Domstolen har fremhævet i dommen i sagen Redmond Stichting, er der blevet anlagt en fortolkning af begrebet overdragelse, der er »tilstrækkeligt smidig« til at tilgodese direktivets formål, idet Domstolen har fastslået, at det er tilstrækkeligt, at overdragelsen sker »som led i et kontraktforhold« [22]. I overensstemmelse hermed har Domstolen i dommen i sagen Ny Mølle Kro fastslået, at direktivet finder anvendelse i et tilfælde, hvor ejeren af en bortforpagtet virksomhed overtager driften af denne virksomhed efter en ophævelse af forpagtningskontrakten [23]. I dommen af 10. februar 1988, »Daddy's Dance Hall«, var der ligeledes spørgsmål om en virksomhed, der var blevet bortforpagtet af ejeren. Efter at forpagtningskontrakten var blevet ophævet, blev virksomheden overdraget til en tredjemand, som ejeren indgik en ny forpagtningskontrakt med. Domstolen fastslog, at der herved kunne være sket en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning: »Den omstændighed, at overførselen i et sådant tilfælde finder sted i to omgange i den forstand, at virksomheden først tilbageføres fra den oprindelige forpagter til ejeren, som dernæst overfører den til den nye forpagter, udelukker ikke, at direktivet kan finde anvendelse, såfremt den pågældende økonomiske enhed bevarer sin identitet« [24]. Domstolen bekræftede denne retsstilling i dommene i sagerne Bork International m.fl. [25] og Redmond Stichting [26]. Dommen i sagen Bork International m.fl. er herved af særlig interesse. I dette tilfælde var der ligeledes tale om en virksomhed, som ejeren havde gjort til genstand for et lejemål. Efter at lejekontrakten var blevet opsagt, overdrog ejeren virksomheden til en tredjemand. Spørgsmålet var, om de forpligtelser, der påhvilede den tidligere lejer i henhold til arbejdskontrakterne med dennes medarbejdere, var overgået til den nye ejer. Dette måtte åbenbart forudsætte, at der var sket en overførsel i den i direktivet forudsatte betydning. Den nye ejer gjorde gældende, at det måtte være en betingelse for, at direktivet

22 — Jf. ovenfor, note 8, præmis 11.

23 — Dommen i sagen Ny Mølle Kro, jf. ovenfor, note 8, præmis 14. Domstolen har truffet en lignende afgørelse i dommen i sagen Berg og Busschers, jf. ovenfor, note 7, i hvilken der var spørgsmål om opsigelse af en leasingkontrakt, a.st., præmis 19.

24 — Sag 324/86, Sml. s. 739, præmis 10.

25 — Jf. ovenfor, note 8, præmis 14.

26 — Jf. ovenfor, note 8, præmis 14.

fandt anvendelse, at der var blevet indgået en aftale om overdragelse mellem den hidtidige og den nye arbejdsgiver [27]. Domstolen kunne ikke tiltræde dette argument [28].

32. Når henses til denne retspraksis, kan der næppe være tvivl om, at der i sagen er tale om en »overdragelse« i den i direktivet forudsatte betydning. Dette må så meget mere gælde i betragtning af, at det i sagen står fast, ikke alene at der var en aftale mellem Ford og Novarobel, men også at såvel Anfo Motors som Novarobel var indforstået med overdragelsen, selv om forholdet var det, at der ikke blev indgået nogen skriftlig aftale mellem disse to selskaber. Hvad angår Novarobel fremgår det nævnte allerede af aftalerne med Ford, hvorefter selskabet erklærede sig indforstået med at overtage de pågældende arbejdstagere. Hvad angår Anfo Motors fremgår det allerede af selskabets standardskrivelse til kunderne [29] — den endelige vurdering vedrørende skrivelsen henhører selv sagt alene under den forelæggende retsinstans' kompetence — at Anfo Motors var indforstået med, at de resterende medarbejdere overgik til den nye forhandler, og med, at denne videreførte selskabets virksomhed. Dette fremgår endnu klarere af Anfo Motors' skrivelser af 8. oktober 1987 til Merckx og Neuhuys [30]. Det er følgelig åbenbart, at selskabet på en måde, der i hvert fald må anses for afgørende, samtykkede i de pågældende ændringer. Dette er tilstrækkeligt til, at der foreligger en overdragelse i den i direktivet forudsatte betydning.

C — Forslag til afgørelse

33. Jeg skal herefter foreslå Domstolen følgende besvarelse af spørgsmålet fra Cour du travail de Bruxelles:

»Artikel 1, stk. 1, i Rådets direktiv 77/187/EØF af 14. februar 1977 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varetagelse af arbejdstagernes rettigheder i forbindelse med overførsel af virksomheder, bedrifter eller dele af bedrifter skal fortolkes således, at direktivet kan finde anvendelse, når et selskab, der har besluttet at indstille sin virksomhed og har afskediget størstedelen af sit personale, således at kun 14 personer ud af mere end 60 fortsat er ansat, træffer bestemmelse om, at de 14 personer med opretholdelse af deres erhvervede rettigheder skal arbejde for et

27 — Dommen i sagen Bork International m.fl., jf. ovenfor, note 8, præmis 11.

28 — A.st., præmis 14.

29 — Jf. ovenfor, punkt 26.

30 — Jf. ovenfor, punkt 2. I denne skrivelse omtales endog drøftelser med Novarobel.

selskab, med hvilket det ikke har indgået nogen aftale, men som er indehaver af den forhandlerret, som tidligere tilhørte det ophørende selskab, og dette ikke har overdraget nogen af sine økonomiske aktiver til det andet selskab. Dette gælder, for så vidt den pågældende virksomhed har bevaret sin identitet. Det henhører under den forelæggende retsinstans, på grundlag af de af Domstolen fastlagte kriterier, at afgøre, om dette er tilfældet.«